

UAB ALYTAUS REGIONO ATLIEKŲ
TVARKYMO CENTRAS

Konsultacijos ir tyrimai

**Apmokėjimo už atliekų tvarkymą Prienų rajono
savivaldybėje, proporcingumo principų taikymas,
numatant atliekų deklaravimo galimybes**

GALUTINĖ ATASKAITA

Alytus

2012

1. ĮVADAS

Santrauka

Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas 2012-05-18 dieną priėmė sprendimą, kad jeigu įmanoma Prienų rajono savivaldybėje ekonomiškai priimtinais kaštais nustatyti faktinį atliekų kiekį, susidarantį pas atliekų turėtoją, reikia jiems leisti mokėti pagal deklaruotą atliekų kiekį.

Lietuvos savivaldybių asociacija prašydama LR Prezidentės vetuoti atliekų tvarkymo įstatymą, pateikė studiją „**LIETUVOS RESPUBLIKOS ATLIEKŲ TVARKYMO ĮSTATYMO 2, 4, 25, 27, 28, 30, 31, 35 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR PAPILDYMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO 30¹, 30² STRAIPSNIAIS ĮSTATYMO (2012 m. kovo 22 d. Nr. XI-1940, Vilnius) 30² STRAIPSNIO 3 DALIES SUKELIAMŲ GALIMŲ PASĖKMIŲ EKSPERTINIS ĮVERTINIMAS**“ ir skaičiavimus, kad norint apmokestinti pagal faktiškai susidarantį atliekų kiekį, atliekų tvarkymas Lietuvoje brangtų 62 procentais, nors atliekų kiekis galėtų sumažėti iki 30 procentų.

Prienų savivaldybėje susidaro ir yra sutvarkoma 9430 tonų komunalinių atliekų, kurioms sutvarkyti reikia 2 500 000 Lt. Vienos tonos atliekų tvarkymas kainuoja 296 Lt.

Prienų savivaldybė šiuo metu už atliekų tvarkymą yra skolinga apie 700000 Lt, per metus pritaiko lengvatų už 230000 Lt, taip pat rinkliavos apskaičiavimas pagal deklaruotą atliekų kiekį ir šios sistemos priežiūra atliekų tvarkymą pabrangintų dar 245000 Lt.

Ataskaitos analizė parodė, kad jeigu už atliekas pagal deklaruotą kiekį mokėtų 40 proc. individualių namų gyventojų ir 80 juridinių subjektų, atliekų tvarkymo rinkliavos dydis būtų:

Mokant pagal nekilnojamojo gyvenamojo turto dydį 0,21 Lt/m²/mėn.

Mokant fiksuotą vienodą kainą visiems būstams 16,40 Lt/mėn.

Mokant pagal gyventojų skaičių gyvenamajame būste 6,7 Lt/gyv./mėn.

Deklaruojant atliekų kiekį, * už 120 litrų konteinerio vieną aptarnavimą 13,09 Lt.

- 240 litrų konteinerio vieną aptarnavimą 17,02 Lt.
- 1100 litrų konteinerio vieną aptarnavimą 55,98 Lt.

Kadangi padidėjusius deklaravimo kaštus turėtų padengti tik tie atliekų turėtojai, kurie pageidautų atsiskaityti pagal šią tvarką ir paaiškėtų, kad yra dar mažiau norinčių deklaruoti atliekų kiekį, kainos už atliekų tvarkymą aptarnaujant vieną konteinerį būtų dar didesnės. Taip pat savivaldybė turėtų nustatyti minimalius leidžiamus deklaruoti atliekų kiekius.

Nustatant deklaravimo tvarką, siūlome leisti deklaravimą nustatyti pagal naudojamo konteinerio dydį, (tai yra ištuštinamų atliekų tūrį), kadangi tai yra pigesnė sistema ir paprastesnė apskaita, bei labai nepatikimas yra atliekų tūrio perskaičiavimas iš tūrio į svorio vienetus.

Kadangi šiuo metu atliekų turėtojai yra laisvai pasirinkę norimus konteinerio dydžius, pradėję deklaruoti atliekų kiekį ir norėdami mažesnių konteinerių, turėtų juos įsigyti už savo lėšas, kitaip atliekos brangtų visiems atliekų turėtojams.

Kadangi šiuo metu kainų lygis Lietuvoje už atliekų tvarkymą yra gana žemas, faktinio atliekų kiekio nustatymas ir mokėjimas pagal deklaruotą atliekų kiekį yra neproporcingai brangus, palyginus su gaunama nauda ir iš dalies didina kainas ne tik deklaruojantiems atliekas bet ir visiems atliekų turėtojams.

1.1. Atliekų tvarkymo sektoriaus specifika

Atliekų tvarkymo sistemų finansavimas yra viena intensyviausiai aptariamų temų šiandieninėje Europoje ir ypač naujosiose šalyse narėse. Specialistai seniai pastebi, jog joks mokestis ar atsiskaitymas už komunalines paslaugas nesukelia tiek ginčų, kaip apmokėjimas už atliekų tvarkymą. Vienareikšmiai nustatyti atliekų tvarkymo įkainį yra sudėtinga dėl sudėtingos atliekų tvarkymo sektoriaus specifikos, kurią apibūdina šie faktoriai:

- susidarantį atliekų kiekį namų ūkyje labai sunku arba neįmanoma tiksliai išmatuoti svorio vienetais;
- patekusių į atliekų surinkimo konteinerius atliekų svoris ženkliai pasikeičia priklausomai nuo santykinės drėgmės, meteorologinių sąlygų, metų laiko ir t.t.;
- atliekų tvarkymas yra atvira sistema, turinti daug atliekų tvarkymo srautų ir galimybių (pakuočių surinkimo sistemos, gamintojų atsakomybė ir t.t.), todėl atliekos, kurių tvarkymas yra apmokestinamas brangiausiai, dažnai keliauja į viešąsias erdves, darbovietes, stambiujų ir kitų atliekų surinkimo aikšteles, antrinių žaliavų konteinerius, yra deginamos, nelegaliai šalinamos ir t.t.;
- dažnai naujai įdiegtos apmokėjimo sistemos, pagal kiekių matavimo principus, neduoda laukiamo efekto arba duoda trumpalaikį efektą, pabrangina visą atliekų tvarkymo sistemą, gyventojai nepajaučia tokio apmokestinimo naudos, o tik nuolatinius nepatogumus ir vis naujus reikalavimus bei paslaugų brangimą (t.y. sudėtingesnių apmokėjimo sistemų įdiegimas dažniausiai pabrangina paslaugos teikimą, tačiau nepakeičia vartotojų įpročių);
- jau seniai tyrėjai pastebėjo, kad gyventojų elgsena atliekų tvarkymo procese, daugiau priklauso nuo įpročių, vertybinių nuostatų, išsilavinimo, nei nuo veikiančios apmokėjimo sistemos;
- didžiulį vaidmenį visame procese vaidina psichologinės nuostatos:
 - nepasitikėti tuo kas nauja;
 - įsitikinimas, kad senieji (įprastiniai) atliekų tvarkymo būdai namų ūkyje (degių atliekų deginimas, pelenų išbarstymas ar užkasimas, atliekų vežimas į viešąsias erdves) nėra jau tokie blogi ir nepriimtini;
 - kiekvienas gyventojas asmeniškai, tiesiog savo kieme, susiduria su atliekomis ir jų tvarkymo procesu, todėl labai gerai jaučia visas silpnąsias proceso puses, grėšiančius pavojus, gerai pažindamas savo ydas ir vertingas savybes, kaimynus bei bendruomenę, sieja visus šiuos faktorius tarpusavyje, analizuoja ir priima pačias prieštaraujančias išvadas, kurios pateikiamos be jokių abejonių su begaliniu įsitikimu ir kategorišku tonu;
 - atliekų tvarkymas turi labai ryškų socialinį efektą, nes skirtingų socialinių sluoksnių gyventojų vartojimas labai skiriasi, diegiant apmokėjimo sistemas pagal susidarantį atliekų kiekį labai nukenčia mažas pajamas turinčios šeimos, šeimos auginančios mažus vaikus, todėl iš karto kyla socialinė įtampa;
 - mokslininkai taip pat nepateikia kokių nors aiškių ir neginčytinų rekomendacijų, kaip racionaliai apmokestinti atliekų tvarkymą, kuriomis galėtų remtis valstybių vyriausybės, reglamentuodamos procesą ar savivaldybės, priimdamos atliekų tvarkymo sistemos plėtros ir apmokestinimo sprendimus.

Lietuva socialine prasme turi ir tam tikrų ypatumų - emigravus nemažai daliai darbingų gyventojų, vyraujanti socialinė grupė tapo pensinio amžiaus gyventojai, ir tai ypač ryšku tapo kaimiškose savivaldybėse, todėl politiškai įmanoma priimti tik gana konservatyvius, jokių būdu nepažeidžiančius šios socialinės grupės interesų sprendimus arba išvis nepriimti jokių sprendimų.

1.2. Atliekų tvarkymo finansavimo sistemos modernizavimo tikslai

Nežiūrint į gana komplikuoatą situaciją, esanti netobula atliekų tvarkymo ir finansavimo sistema verčia savivaldybes ieškoti naujų sprendimų. Pagrindiniai to ieškojimo tikslai:

- įtraukti visus namų ūkius į atliekų tvarkymo sistemą;
- didinti išrūšiuotų atliekų kiekį ir mažinti atliekų šalinimą;
- mažinti nelegalų šalinimą ir nekontroliuojamų teritorijų teršimą;
- skatinti daržo ir sodo atliekas bei virtuvės atliekas tvarkyti namų ūkiuose jas kompostuojant;
- mažinti bendruomenių nepasitenkinimą dėl jų požiūriu neteisingos ar neproporcingos kaštų padengimo sistemos ir mokėjimų paskirstymo tarp atliekų turėtojų;
- kadangi paraleliai savivaldybių kuriamai komunalinių atliekų tvarkymo sistemai veikia arba privalo veikti gamintojų atsakomybės sistema, savivaldybės siekia, kad gyventojai mokėtų tik už savivaldybės kompetencijai priskirtų atliekų tvarkymą;
- savivaldybės privalo pasiekti tam tikrus vyriausybės nustatytus atliekų tvarkymo paslaugų standartus ir vykdyti atliekų tvarkymo užduotis, kurių pasiekti su esama sutartine atliekų tvarkymo finansavimo sistema tikrai nepavyks.

Lietuvoje apie 40 proc. savivaldybių jau yra nustačiusios privalomas įmokas ar rinkliavas už atliekų tvarkymą, Lietuvos Vyriausiasis Administracinis Teismas jau yra pradėjęs formuoti tam tikrą teisinę praktiką, nustatant tokias prievoles, kurioje numato būtinybę, priimant sprendimus, išanalizuoti galimas apmokestinimo alternatyvas ir tobulinti jau esančius apmokestinimo būdus.

1.3. Savivaldybių veiklos atliekų tvarkymo srityje gairės

1992 metais Rio de Žaneiro konferencijoje priimtoje Dienotvarkėje XXI buvo apibrėžtos pagrindinės gairės atliekų tvarkymo srityje:

Sumažinti atliekų kiekį:

- stabilizuoti arba sumažinti atliekų, kurios turėtų būti deponuojamos, kiekį;
- reikalauti, kad gamintojai skaičiuotų savo atliekų kiekius ir rūšis;
- užtikrinti, kad būtų įgyvendinta atliekų kiekio mažinimo politika;
- inicijuoti neigiamai veikiančių aplinką ir žmonių sveikatą atliekų susidarymo mažinimą;
- plėtoti valstybinius atliekų kiekio mažinimo planus.

Vystyti saugų aplinkos atžvilgiu atliekų pakartotiną panaudojimą ir utilizavimą:

- stiprinti valstybines pakartotinio panaudojimo ir utilizavimo sistemas;
- užtikrinti patikimos informacijos prieinamumą;
- tinkamai panaudoti politines priemones pakartotinam panaudojimui ir utilizavimui skatinti;
- sukurti valstybines programas, kuriose būtų numatytas pakartotinis panaudojimas ir utilizavimas;
- pradėti visuomenės informavimo ir supažindinimo su atliekų problemomis programas.

Skatinti saugų aplinkos atžvilgiu atliekų šalinimą:

- sukurti valstybinius atliekų tvarkymo planus;
- skatinti atliekų tvarkymą kiekvienos šalies ribose;
- atliekų šalinimo srityje taikyti principą „teršėjas moka“.

Mūsų šaliai įstojus į Europos Sąjungą, ypač svarbiais tampa ES reikalavimai atliekų tvarkymo srityje. 1996 m. paskelbtame Pranešime apie Bendrijos strategiją atliekų tvarkymo srityje pateikiama Europos Sąjungos atliekų tvarkymo politika. Dokumentas patvirtina 1989 m. Bendrijos atliekų tvarkymo strategijoje nustatytą „principų hierarchiją“, t.y. atliekų prevencija ir toliau lieka pirmuoju prioritetu, po jo seka atliekų tvarkymas ir saugus šalinimas. Jei atliekų negalima išvengti, jas reikia tvarkyti, naudoti pakartotinai arba energijai gauti. Atliekų šalinimas sąvartyne ir deginimas pasirenkami tik kai nėra jokių galimybių atliekas perdirbti.

Europos Sąjungos atliekų tvarkymo politikoje ypač daug reikšmės teikiama artimiausio atstumo ir vidinio pakankamumo principams. Artimiausio atstumo principas reiškia, kad atliekos turi būti šalinamos pačiame artimiausiame tam skirtame įrenginyje, o vidinio pakankamumo principas reikalauja, kad Bendrijoje susidariusios atliekos būtų šalinamos jos viduje, o ne išvežamos už jos ribų. Abu šie principai taikomi tik šalinamoms, o ne perdirbamoms atliekoms.

2002 metais Lietuvos vyriausybės nutarimu buvo patvirtintas valstybinis strateginis atliekų tvarkymo planas. Jame pabrėžta regioninio atliekų tvarkymo sistemų sukūrimo svarba. Jame taip pat konstatuojama, kad griežtus aplinkosauginius reikalavimus atliekų tvarkymui galima bus įgyvendinti tik tuo atveju, jeigu šios sistemos bus pakankamai plačios, t.y. aptarnaus didžiąją dalį regiono atliekų turėtojų. Dėl didelių šios sistemos įgyvendinimo kaštų savivaldybėms tikslinga bendradarbiauti kuriant regionines atliekų tvarkymo sistemas. Komunalinių atliekų tvarkymo sistemos turi būti organizuojamos taip, kad miestai, miesteliai ir kaimai būtų aprūpinti:

- atliekų surinkimo ir išvežimo priemonėmis;
- atliekų rūšiavimo jų susidarymo vietose priemonėmis;
- atskirų komunalinių atliekų srautų - buitijoje susidarančių statybos ir griovimo atliekų, didžiųjų atliekų (baldu, buitinės technikos ir pan.), naudotų padangų - atskiro surinkimo priemonėmis;
- buitijoje susidarančių pavojingų atliekų atskiro surinkimo priemonėmis.

Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo nuostatos skatina regionų savivaldybes derinti veiksmus, kooperuoti išteklius organizuojant efektyvias komunalinių atliekų tvarkymo sistemas. Įstatyme nustatyta, kad pagrindinis regioninių atliekų tvarkymo planų tikslas - suderinti savivaldybių veiksmus organizuojant komunalinių atliekų tvarkymo sistemas ir steigiant kelioms savivaldybėms bendrus atliekų naudojimo ar šalinimo įrenginius. Šis įstatymas taip pat numato, kad eksploatuoti komunalinių atliekų tvarkymo sistemą savivaldybės gali pavesti savivaldybės arba kelių savivaldybių įsteigta atliekų tvarkymo įstaiga, įmonei ar organizacijai.

1.4. Galimybės deklaruoti faktinį KA kiekį objektyvumo įvertinimas Prienų rajono savivaldybėje

Šios tiriamojo darbo dalies tikslas – įvertinti galimybę deklaruoti faktinį KA kiekį Prienų rajono savivaldybėje, kartu pagrindžiant tokio sprendimo finansinį-ekonominį naudingumą.

Siekiant iškelto tikslo buvo atlikta sisteminė tiek mokslinių bei praktinių tyrimų (daugiausiai užsienio šalių, kadangi Lietuvoje tokie tyrimai beveik nebuvo atlikti, o praktinių pavyzdžių kol kas nėra) rezultatų analizė, kuri leido įvertinti skirtingus rinkliavų formavimo sprendimus ir suformuoti pasiūlymus. Ypatingas dėmesys buvo skiriamas kitų šalių patirties praktinio pritaikymo Lietuvoje galimybių įvertinimui.

Sisteminės analizės naudojimas įgalino panaudoti jau atliktų mokslinių ir praktinių tyrimų rezultatus, operuoti statistine informacija, įgalino suprasti sektorių supančią ir įtakojančią socialinę bei ekonominę aplinką bei numatyti jos kitimo tendencijas pasikeitus rinkliavos nustatymo principams, surasti būdus, kaip išvengti galinčių iškilti problemų.

Šioje ataskaitos dalyje:

- trumpai apibūdinti pagrindiniai KA tvarkymo principai Prienų rajono savivaldybėje, apibendrintos dabartinės sistemos veiklos tęstinumo prielaidos (nekeičiant apmokėjimo principų) bei parengta bazė galimybių deklaruoti faktinį KA kiekį vertinimui,
- pateikiamas galimybių deklaruoti faktinį KA kiekį įvertinimas,
- pateikiamos apibendrinančios išvados

Įvertinimas parengtas vadovaujantis ARATC pateikta informacija apie atliekų kiekius, jų pasiskirstymą tarp atskirų vartotojų, sistemos eksploatavimo kaštus ir kita ARATC pateikta informacija. Skirtingų sprendimų investiciniai ir eksploataciniai kaštai įvertinti remiantis alternatyvių projektų bei komercinių pasiūlymų duomenimis.

Pateikti skaičiavimai yra orientaciniai, paremti aukščiau minimų šaltinių duomenimis. Realus metinės rinkliavos už komunalinių atliekų tvarkymą dydis gali būti tiksliai paskaičiuotas tik turint tikrąsias atliekų tvarkymo įrenginių eksploatacines sąnaudas (kurios tampa aiškiais tik pasibaigus konkursams), investicijas bei savivaldybėms priėmus sprendimus dėl komunalinių atliekų tvarkymo sistemos ilgalaikės plėtros. Kadangi pagrindinis darbo uždavinys - palyginti skirtingus sprendimus, didžiausią įtaką rezultatams turi **skirtumai** tarp sprendimų, įtakojantys rinkliavų skirtumus.

1.5. Pagrindiniai atliekų tvarkymo sistemų finansavimo principai ir jų taikymas

Siekiant įgyvendinti pirmajame šios studijos skyriuje išvardintus uždavinius ir reikalavimus, visuose ES dokumentuose ir Lietuvos respublikos teisės aktuose yra reikalavimas, kad atliekų tvarkymo sistemos būtų finansuojamos pagal principą „teršėjas moka“.

Europos parlamento ir tarybos direktyvos 2008/98/EB 2008-11-19 dėl atliekų ir panaikinti kai kurias direktyvas, 14 straipsnio 1 dalyje sako „Pagal principą „teršėjas moka“ atliekų tvarkymo išlaidas turi padengti pirminis atliekų gamintojas arba dabartinis ar ankstesnis atliekų turėtojas“. Ta pati nuostata yra ir LR Atliekų įstatymo 32 straipsnyje.

Tos pačios direktyvos 3 straipsnyje 6 dalyje nurodyta, kad „atliekų turėtojas - tai atliekų gamintojas arba fizinis ar juridinis asmuo, kuris turi atliekų“.

Atliekų tvarkymo taisyklėse nurodoma, kad „**Savivaldybių atliekas tvarkančios įmonės turi būti finansuojamos iš sistemos vartotojų mokamo užmokesčio pagal principą „teršėjas moka“.** Savivaldybės turi nustatyti tokius tarifus arba užmokesčių už atliekų tvarkymo paslaugas, kad surinktos lėšos padengtų visas atliekų tvarkymo sąnaudas, tarp jų - ir atliekų tvarkymo įrenginių uždarymo bei priežiūros po uždarymo sąnaudas.“

Aptariant „teršėjas moka“ principo sąvoką tenka konstatuoti, kad:

1. Visas atliekų tvarkymo sąnaudas turi padengti atliekų turėtojai arba gaminių gamintojai, negalima atliekų tvarkymo subsidijuoti, dotuoti iš savivaldybės ar valstybės biudžeto, negalima taikyti lengvatų savivaldybės ar valstybės biudžeto sąskaita, nes tokiu atveju atliekų tvarkymo kaštus apmokėtų ne atliekų turėtojai bet visi mokesčių mokėtojai.

2. „Teršėjas moka“ principas teigia, kad atliekų tvarkymo išlaidas turi padengti – tai yra dėl išlaidų padengimo negali būti tariamasi, finansuojant atliekų tvarkymą turi būti taikomi prievoliniai, bet ne sutartiniai santykiai, nes prievolė mokėti sutartinėje teisėje atsiranda tik pasirašius sutartį. Atliekų tvarkymo srityje teršėjas negali tartis dėl apmokėjimo už atliekų tvarkymą, nes jis įpareigojamas visiškai padengti visus atliekų tvarkymo kaštus.

3. Atliekos susidaro vartojimo procese, tačiau „teršėjas moka“ principo sąvoka nesieja atliekų turėjimo nei su tam tikros ūkinės veiklos vykdymu ar fizinio asmens gyvenimo poreikių tenkinimu ar jų tam tikra gyvenamąja vieta, bet tik su pirminiu atliekų gaminimu arba atliekų

turėjimu. Tai labai susiaurina mokėtojų už atliekų tvarkymą ratą, nes atliekų turėjimas sietinas su tam tikru gyvenamuoju ar negyvenamuoju objektu, kuriame yra galima ir įmanoma turėti ar kaupti atliekas, kuriame ar prie kurio gali būti pastatytas atliekų surinkimo įrenginys, konteineris ir kt. Todėl atliekų turėtojais gali būti laikomi tik nekilnojamojo turto savininkai ar kiti teisėti to turto naudotojai.

4. Tas pats vartotojas gali vykdyti skirtingus vartojimo procesus įvairiose vietose, gyvenamajame būste, darbe, restorane, ligoninėje, mokykloje, tačiau jie negali būti laikomi teršėjais, ir prievolę mokėti už atliekų tvarkymą turi tų objektų savininkai ir teisėti naudotojai.

5. Jokiamе teisės akte nėra reikalavimo atlikti tam tikras procedūras ar įrodyti, kad vienas ar kitas juridinis ar fizinis asmuo yra atliekų turėtojas, todėl visi nekilnojamojo turto savininkai ir teisėti naudotojai yra laikomi atliekų turėtojais ir turi prievolę mokėti už atliekų tvarkymą.

6. Diegiant principą „teršėjas moka“ valstybės narės diegia atliekų gamintojų ir importuotojų atsakomybę už atliekų tvarkymą ir finansavimą, todėl visi vartotojai už pakuočių tvarkymą sumoka įsigydami prekę, todėl negalima dar kartą reikalauti iš jų mokėti už pakuočių ar apmokestinamų gaminių tvarkymą iš atliekų turėtojų, jeigu šios atliekos yra patalpintos tam skirtuose konteineriuose.

7. Kadangi atliekų tvarkymo kaštai kaimo ir miesto teritorijose labai ženkliai skiriasi, „teršėjas moka“ principas nesako ar atliekų turėtojas turi padengti visus realius atliekų tvarkymo kaštus, tačiau Valstybiniame strateginiame atliekų tvarkymo plane, 96 punkte, teigiama, kad „siekiant užtikrinti viešosios komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos visuotinumą ir prieinamumą, šios paslaugos kaina komunalinių atliekų turėtojui neturi priklausyti nuo atliekų turėtojo nutolimo nuo regioninių atliekų tvarkymo infrastruktūros objektų. Viename atliekų tvarkymo regione visiems komunalinių atliekų turėtojams turėtų būti vienoda atliekų tvarkymo kaina už tokį patį tvarkomų atliekų kiekį ir tokią pačią teikiamos paslaugos kokybę“.

Kaip matome valstybė teikia pirmenybę kaštų padengimo solidarumo principui prieš proporcingumo principą, nes tik tokiu būdu gali būti užtikrintas atliekų tvarkymas nesukeliant pavojaus žmonių sveikatai ir nepakenkiant aplinkai, kaip yra nurodyta Europos parlamento ir tarybos direktyvos 2008/98/EB 2008-11-19 dėl atliekų 13 straipsnyje. Tai nesuabsoliutina proporcingumo principo, nes akivaizdu jog vieni atliekų turėtojai turi dotuoti kitus atliekų turėtojus ir solidarčiai dalintis bendrus kaštus.

1.6. Apmokėjimo už atliekų tvarkymą proporcingumo tyrimai Lietuvoje

Lietuva dar negali pasigirti išsamiais ir patikimais tyrimais, kaip atliekų tvarkymo apmokestinimo sistema ar būdas įtakoja atliekų susidarymą, atliekų rūšiavimą ar atliekų sudėtį. Alytaus regiono atliekų tvarkymo centras (Algirdas Reipas) 2009 metais atliko tyrimus, kiek atliekų susidaro privačiuose namuose, turinčiuose skirtingą namų ūkio narių skaičių ir kokia atliekų tvarkymo apmokėjimo sistema būtų proporcingiausia faktiškai susidaranti atliekų kiekiui.

Tyrimui buvo naudoti 2008 metų apmokėjimo už atliekų tvarkymą duomenys, informacija apie pastatytus konteinerius ir jų dydį, gyventojų registro duomenys apie gyvenančių žmonių skaičių būstuose, nekilnojamojo turto duomenys apie tų būstų dydį.

Reikia pasakyti, kad Alytaus mieste tokiam tyrimui buvo susidarę labai palankios sąlygos, nes:

- Atliekų tvarkymo paslauga teikiama jau seniai ir buvo nusistovėję gyventojų įpročiai;
- Atliekų surinkimo ir apmokėjimo sistema buvo gana liberali, paremta išvežtų atliekų kiekiu;
- Netelpant atliekoms į konteinerius, jas atliekų turėtojo taroje buvo galima palikti prie konteinerių apmokant papildomai;

- Net jeigu sudarius sutartį konteineris neištraukiamas ištuštinimui visus metus, nebuvo jokių sankcijų.

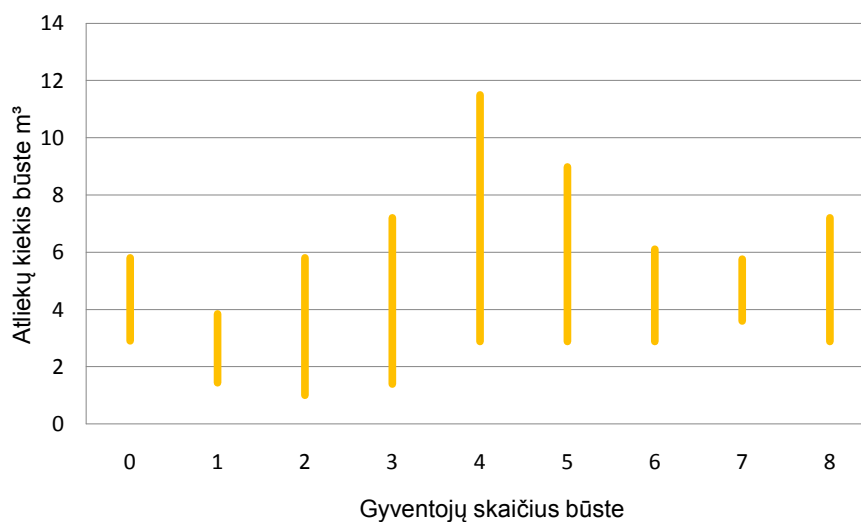
Iš 3200 individualių namų Alytaus mieste, atsitiktiniu būdu buvo parinkti 204 adresai, 62 būstai buvo pašalinti iš tyrimo nustačius, kad jie nebaigti statyti, turėjo kitą paskirtį nei gyvenamoji, taip pat turėjo požymių, kad yra nenaudojami arba turėjo daugiau kaip 2 butus, apie likusius 142 būstus gauta informacija iš nekilnojamojo turto registro, gyventojų registro ir UAB Dzūtra. Iš tiriama 142 būstų 52 neturėjo deklaruotų asmenų, tačiau pastatus apžiūrėjus vietoje, jie turėjo požymių, kad yra naudojami. Iš viso tiriamuose būstuose buvo deklaruota 334 gyventojai – vidutiniškai 3,7 gyventojų būste. Tiriamuose būstuose per metus susidarė 379,68 m³ mišrių komunalinių atliekų arba 75,93 tonos.

Vienam gyventojui tiriamuose būstuose susidarė 227,3 kg/gyv./metus mišrių komunalinių atliekų, o įvertinus atliekas tų būstų, kurie nesinaudojo sistema ir nemokėjo už atliekas 368 kg/gyv./metus. Iš viso tiriami būstai per metus sumokėjo 12624,55 Lt arba 166,26 Lt/t.

Tyrimo apimtis ir duomenų kiekis, vadovaujantis užsienio tyrėjų naudojamomis tyrimo metodikomis, leidžia daryti pagrįstas ir patikimas išvadas apie susidarantį atliekų kiekį skirtingo dydžio namų ūkiuose ir modeliuoti galimus apmokestinimo variantus.

6 grafike pateikti duomenys apie susidarantį atliekų kiekį skirtingą gyventojų skaičių turinčiuose namų ūkiuose. Akivaizdžiai matome, kad susidaranti atliekų kiekis varijuoja 2-4 kartus, tai yra to pačio dydžio šeimoje atliekų kiekis labai ženkliai skiriasi.

Atliekų kiekio susidarymas būstuose m³/metus

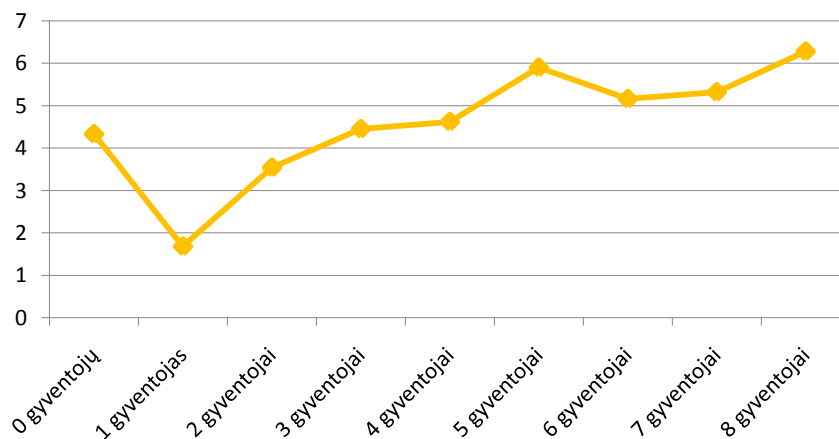

1 pav. Atliekų susidarymas skirtingo dydžio privačių namų ūkiuose.

Vadovaujantis šiais duomenimis juos vidurkinant buvo suskaičiuota, kiek vidutiniškai susidaro atliekų būstuose ir kiek atliekų susidaro vidutiniškai vienam gyventojui skirtingo dydžio privačių namų ūkiuose. Duomenys pateikiami 7 ir 8 grafike ir 4 lentelėje.

Vidutinis atliekų kiekis būste m³/metus

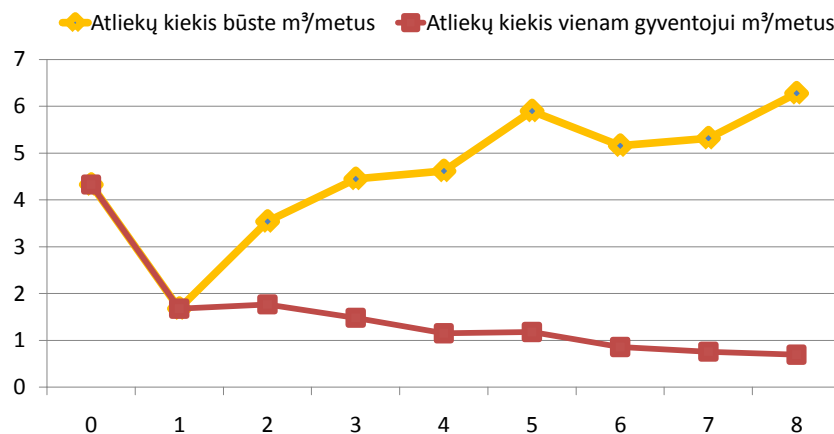
2 pav. Atliekų kiekis, susidarantis skirtingo dydžio namų ūkiuose.

1 lentelė. Atliekų kiekiai privačiuose namų būstuose, turinčiuose skirtingą gyventojų skaičių

Namų ūkio dydis (gyv. sk.)	Namų ūkiai (proc.)	Namų ūkiai (vnt.)	Atliekų susidarymas per savaitę būste (kg)	Atliekų susidarymas per metus būste (kg)	Namų ūkių atliekos iš viso per metus (t)
0	8,0	2180	5	280,0	610
1	16,52	4260	7,2	403,2	1717
2	21,97	5664	9,2	515,2	2918
3	23,13	5963	10,4	582,4	3472
4	21,18	5460	11,2	627,2	3424
5 ir daugiau	9,59	2473	12	672,0	1661
VISO	100,00	25780			13805

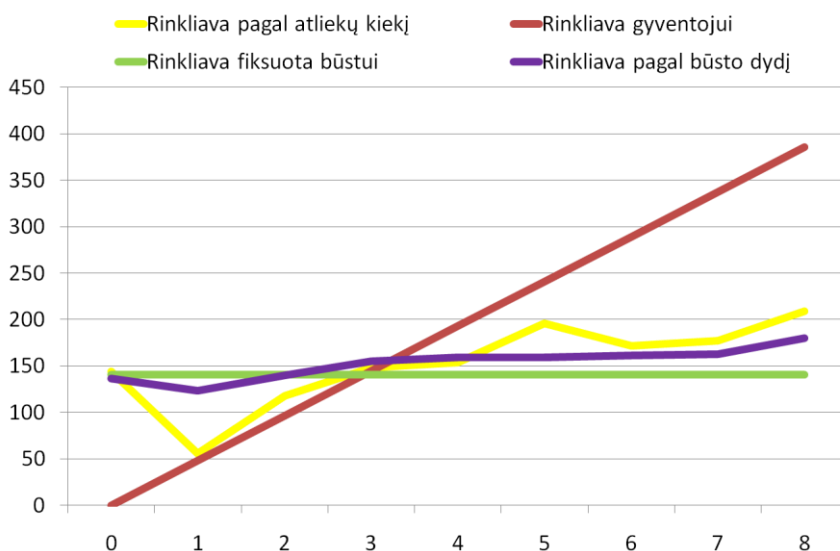
Atliekų kiekis skirtingo dydžio būstuose Alytaus mieste

3 pav. **Atliekų kiekis, susidarantis skirtingo dydžio namų ūkiuose vienam gyventojui.**

Remiantis surinktais duomenimis buvo sumodeliuotos mokėjimo kreivės skirtingo dydžio šeimose ir pažiūrėta, kiek jos mokėtų už atliekas pagal skirtingas apmokėjimo sistemas (9 grafikas).

Skirtingų rinkliavos parametrų palyginimas

4 pav. **Apmokėjimo formų palyginimas faktiškai susidarančiam atliekų kiekiui skirtingo dydžio namų ūkiuose.**

Visa tyrimo metu surinkta medžiaga ir moduliavimas buvo adaptuoti visos Alytaus miesto savivaldybės mastu ir suskaičiuota, kiek mokėtų atliekų turėtojai, jeigu būtų apmokestinti deklaravę vietą gyventojai, apmokestinta pagal būsto plotą ir fiksuotą sumą būstui (5 lentelė).

Tyrimo medžiaga parodė, kad:

- nėra tiesioginės priklausomybės tarp gyventojų skaičiaus namų ūkyje ir susidarančio atliekų kiekio namų ūkyje;
- yra didesnė priklausomybė tarp būsto dydžio ir susidarančio atliekų kiekio namų ūkyje;
- apmokestinant fiksuota suma namų ūkiui, reikėtų diferencijuoti sumos dydį tarp privačių namų ir butų daugiabučiuose namuose, nes atliekų susidarymo norma vienam statistiniam gyventojui daugiau kaip 30 proc. yra didesnė privačiuose namuose.

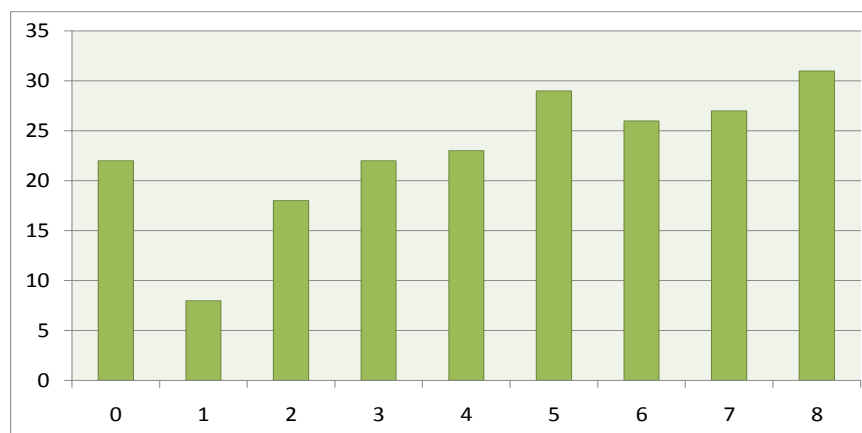
Nė viena apmokestinimo sistema negali veikti be kompensacijų ar lengvatų sistemos, siekiant nepažeisti proporcingumo principų ir nesukelti neigiamų socialinių pasekmių mažas pajamas gaunantiems ir vaikus auginantiems namų ūkiams.

2 lentelė. Rinkliavos dydžiai, taikant skirtingas apmokestinimo formas namų ūkiams.

	Individualūs namai	Butai	Iš viso/vidutiniškai
Gyventojų skaičius	7597	58424	66021
Atliekų kiekis t/metus	2795	12205	15000
Atliekų kiekis kg/statistiniam gyventojui/metus	368	209	227
Bendri atliekų tvarkymo kaštai lt/metus	464544	2029243	2493787
Kaštai gyventojui Lt/metus	61,15	34,73	37,77
Kaštai būstui lt/metus	144,3	90,68	97,94
Kaštai 1m ² lt/metus	1,8	1,62	1,65

240 lt. konteinerių ištuštinių skaičius per metus

5 pav. Būtinai ištuštinių skaičius per metus privačiuose namuose pagal faktiškai susidaranti atliekų kiekį juose.

Remiantis visais tyrimais ir analize, Alytaus mieste buvo pasirinkta įvesti fiksuotas rinkliavas pagal buto plotą, numatant, kad ateityje privatiems namams dalį pastoviosios rinkliavos dalies reikėtų pakeisti matuojamu rodikliu – konteinerio dydžiu, kuriuo naudojasi namų ūkis.

Įvedus rinkliavas Alytaus mieste atliekų kiekis sumažėjo 5000 tonų nuo 23000 t iki 18000 t. Labai sumažėjo aplinkos tarša, konteinerių užpildymas prie daugiabučių namų. Gauta apie 200 prašymų ir nusiskundimų. Tačiau gilesnes išvadas padaryti yra per anksti, nes visą procesą labai įtakoja ekonominės krizės padariniai, formuojasi nauji gyventojų įgūdžiai, pastačius daug antrinių žaliavų konteinerių.

1.7. Išvados ir apibendrinimai

Nei fiksuotos, nei kintamosios rinkliavos neturi aiškių ir neginčijamų pranašumų.

Fiksuotos rinkliavos leidžia užtikrinti paslaugos visuotinumą ir prieinamumą, kaip yra numatyta teisės aktuose, todėl šių rinkliavų kuo greitesnis įvedimas leistų vykdyti atliekų tvarkymo užduotis bei užkirsti kelią nelegaliam atliekų tvarkymui.

Surinkus pakankamai duomenų, nusistovėjus atliekų srautams, galima palaipsniui pereiti prie kintamųjų rinkliavų diegimo, paliekant ne mažiau kaip 50% rinkliavos dydžio pastoviąją dalį.

1.7.1. Aplinkosauginė nauda

Rinkliavos įvedimas duoda didelį aplinkosauginį efektą, nes užtikrina, kad visos susidaranti atliekos patektų į atliekų tvarkymo įrenginius.

Visuotinis apmokestinimas už atliekas sustiprina gyventojų ekologinį sąmoningumą ir solidarumą, nes visi atliekų turėtojai suvokia, kad jie visi yra atsakingi už aplinkos kokybę, ir visuotinė mokėjimo tvarka stiprina jausmą, kad egzistuojanti tvarka yra teisinga aplinkos ir jų pačių atžvilgiu, nes visus verčia tapti atsakingais piliečiais.

1.7.2. Socialinis poveikis ir proporcingumas siekiamiems rezultatams

Proporcingumas įvardija pagrindinę teisingumo koncepciją nustatant prievolių, taikomų ūkio subjektams, teisėtumą. Proporcingumo principas reiškia, kad administracinio sprendimo mastas ir jo įgyvendinimo priemonės turi atitikti būtinus ir pagrįstus administravimo tikslus. Proporcingumo principas turi užtikrinti, kad valdžia išlaikytų tinkamą siekiamų tikslų ir priemonių, kurias ji gali panaudoti tiems tikslams pasiekti, proporcingumą.

Rinkliavų įvedimas atliekų tvarkymo sistemoje yra proporcingas siekiamiems tikslams, nes rinkliavos dydis susijęs su atliekų turėtojų vartojimo apimtimis ir susidarančiu atliekų kiekiu. Rinkliava yra solidari ir socialiai orientuota.

2. ATLIEKŲ TVARKYMO SITUACIJA PRIENŲ RAJONO SAVIVALDYBĖJE

2.1. Atliekų tvarkymo esama būklė

Dabartiniu metu Prienų rajono savivaldybėje už atliekų surinkimą ir tvarkymą yra mokama rinkliava, kuri priklauso nuo turimo nekilnojamojo turto paskirties ir dydžio, gaunamų atliekų turėtojų pajamų ir kitų faktinių turto naudojimo aplinkybių.

3 lentelė

VIETINĖS RINKLIAVOS DYDIS PRIENŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS KOMUNALINIŲ ATLIEKŲ TURĖTOJAMS IR VIETINĖS RINKLIAVOS MOKĖTOJAMS

Eil. Nr.	Nekilnojamojo turto paskirtis	Paskirties apibūdinimas	Vietinės rinkliavos dydžio parametras	Rinkliavos dydis, Lt/mėn./100 m ²
1	Gyvenamosios paskirties pastatai	pastatas, kurio visas naudingas plotas, didžioji jo dalis ar bent pusė naudingojo ploto yra gyvenamosios patalpos (individualūs namai, butai). Maksimalus apmokestinamas plotas – 100 m²	m ²	16,00
2	Administracinės ir specialiosios paskirties pastatai	pastatai, skirti administraciniam tikslams (bankai, paštas, valstybės ir savivaldybės įstaigos, teismai, biurai, kontoros, kiti įstaigų ir organizacijų administraciniai pastatai) ir pastatai, skirti specialiesiems tikslams (karinių vienetų pastatai, pataisos namai, policijos, priešgaisrinių ir gelbėjimo tarnybų pastatai, slėptuvės ir kt.)	m ²	13,00
3	Viešbučių paskirties pastatai	pastatai skirti trumpalaikiam apgyvendinimui (viešbučiai, moteliai, svečių namai ir kt.)	m ²	25,00
4	Viešojo maitinimo paskirties pastatai	pastatai, skirti žmonių maitinimui (valgyklos, restoranai, kavinės, barai ir kt.)	m ²	129,00
5	Paslaugų paskirties pastatai	pastatai, skirti paslaugoms teikti (pirtys, grožio salonai, skalbyklos, taisyklos, autoservisai, plovyklos, laidojimo namai ir kt.)	m ²	20,00
6	Prekybos paskirties pastatai didesni kaip 1000 m ² prekybinio ploto	pastatai, skirti didmeninei ir mažmeninei prekybai (parduotuvės, vaistinės, knygynai ir kt.)	m ²	42,00
7	Prekybos paskirties pastatai mažesni kaip 1000 m ² prekybinio ploto	pastatai, skirti didmeninei ir mažmeninei prekybai (parduotuvės, vaistinės, knygynai ir kt.)	m ²	48,00
8	Gydymo paskirties pastatai	pastatai, skirti gydymo reikmėms, kuriuose teikiama medicininė pagalba žmonėms ir gyvūnams (ligoninės, sanatorijos, reabilitacijos centrai, specialiųjų įstaigų sveikatos apsaugos pastatai, veterinarijos gydyklų pastatai, slaugos namai, klinikos ir kt.)	m ²	24,00
9	Sveikatos priežiūros	pastatai, skirti sveikatos priežiūrai (poliklinikos,	m ²	12,00

	paskirties pastatai	medicininės priežiūros įstaigos, stomatologijos kab. ir kt.)		
10	Sporto ir kultūros paskirties pastatai	pastatai, skirti sportuoti (sporto salės, teniso kortai, baseinų, čiuožyklų, jachtklubų, maudyklų, stadionų, maniežių pastatai ir kt.) ir pastatai, skirti kultūros reikmėms ir viešiesiems pramoginiams renginiams (teatrai, kino teatrai, kultūros namai, klubai, bibliotekos, muziejai, archyvai, parodų rūmai, planetariumai, radijo ir televizijos pastatai ir kt.)	m ²	3,00
11	Poilsio paskirties pastatai	pastatai, skirti žmonių visaverčiam fiziniam ir dvasiniam poilsiui (turizmo centrai, poilsio namai, kempingų pastatai, kaimo turizmo pastatai, medžioklės nameliai ir kt.)	m ²	20,00
12	Mokslo paskirties pastatai	pastatai, skirti švietimo ir mokslo reikmėms (institutai ir mokslinio tyrimo įstaigos, meteorologijos stotys, laboratorijos (išskyrus gamybines), bendrojo lavinimo, profesinės ir aukštosios mokyklos, vaikų darželiai ir kt.)	m ²	5,00
13	Gamybos ir pramonės paskirties pastatai	pastatai, skirti gamybai (gamyklos, dirbtuvės, produkcijos perdirbimo įmonės, energetikos pastatai, kalvės, skerdyklos, gamybinės laboratorijos ir kt.)	m ²	24,00
14	Sandėliavimo paskirties pastatai	pastatai, skirti ką nors laikyti (saugyklos, bendro naudojimo sandėliai, specialūs sandėliai, kiti pastatai skirti produkcijos laikymui ir kt.)	m ²	1,00
15	Kitos paskirties pastatai	pastatai, skirti žemės ūkio produkcijai auginti, gaminti ir laikyti (kiaulidės, karvidės, arklidės, veršidės, paukštidės, šiltnamiai ir kt.)	m ²	1,00
16	Sodų paskirties pastatai	sodų valda, esanti bendrijoje	vnt.	2,00
17	Garažų paskirties pastatai	garažai, esantys garažų bendrijose	vnt.	1,00

4 lentelė

Prienų rajone naudojami mišrių komunalinių atliekų surinkimo konteineriai.

Savivaldybė	Konteinerio talpa, m ³	Gyventojams, vnt.	Įmonėms, vnt.
Prienų r.	0,12	5016	27
	0,24	3020	126
	1,1	571	410
	0,66	16	106
	0,77	0	0
	Iš viso:	8623	669

5 lentelė

Mišrių komunalinių atliekų kiekis Alytaus regione 2011 m.

Administracinis vienetas	Pas gyventojus susidaręs mišrių komunalinių atliekų kiekis			Įmonėse susidaręs mišrių komunalinių atliekų kiekis	
	Iš viso, t	kg/gyv./m	kg/1m ² /m	Iš viso, t	kg/1m ² /m
Prienų r.	6 827	231	7,27	1 535	2,39

6 lentelė

Atliekų turėtojų mokėjimo bazė Prienų rajone 2012 metais

Eil. Nr.	Pavadinimas	Plotas viso m ²
1	Vieno ir dviejų butų gyvenamieji namai	670457
2	Daugiabučiai gyvenamieji namai	145193
3	Viso gyvenamųjų pastatų	815650
4	Socialinio būsto pastatai	799
5	Administracinės paskirties pastatai	40444
6	Prekybos paskirties statiniai	21832
7	Maitinimo paskirties statiniai	1514
8	Paslaugų paskirties statiniai	6789
9	Poilsio paskirties statiniai	1044
10	Religinės paskirties statiniai	2010
11	Viešbučių paskirties pastatai	4923
12	Gamybos paskirties pastatai	3917
13	Gamybos pramonės paskirties pastatai	78670
14	Sandėliavimo paskirties pastatai	166587
15	Garažų paskirties pastatai	223
16	Kultūros paskirties pastatai	9237
17	Mokslo paskirties pastatai	67110
18	Sporto paskirties pastatai	5015
19	Gydymo paskirties pastatai	5434
20	Sveikatos priežiūros paskirties pastatai	4058
21	Žemės ūkio (fermų, ūkio, šiltnamių) paskirties pastatai	89678
22	Sodų paskirties pastatai	2920
23	Viso negyvenamos paskirties pastatų	509283
24	Viso be pagalbinio ūkio paskirties pastatų	1324934

2.2. Teisinis deklaravimo galimybės Prienų rajono savivaldybėje pagrindas ir LR Aplinkos ministerijos pozicija KA deklaravimo klausimu

Pažymėtina, kad išlaidų, susijusių su KA deklaravimu išaugimas turi būti padengiamas, atliekų turėtojų **deklaruojančių** KA kiekius sąskaita, kadangi sprendimas deklaruoti KA kiekį yra neprivalomas, ir šia paslauga naudojasi tik deklaravimą pasirinkę KA turėtojai.

LR Aplinkos ministerija 2010-06-28 dienos rašte Nr. (17-2)-D8-6293, atsakydama į Klaipėdos miesto savivaldybės užklausimą rašo:

- „Pažymėtina, kad vietinės rinkliavos mokėtojų komunalinių atliekų deklaravimas neprivalomas savivaldybėse. Šios priemonės pasirinkimas ir taikymas priklauso nuo veiksmų (konteinerių aikštelių išdėstymas (tankumas), atliekų turėtojų grupės – daugiabučiai namai, individualių namų valdos ir kt.), kurie atskirose savivaldybėse yra skirtingi, todėl vieningos deklaravimo tvarkos parengimo tikslingumas abejotinas. Aplinkos ministerijos nuomone, tokios

tvarkos parengimas nesumažins nelegalaus komunalinių atliekų atsikratymo tikimybes”. Tokia tikimybė užsienio šalių patirties tyrimų duomenimis tik išauga, kadangi išauga atliekų turėtojo suinteresuotumas surinkėjui perduoti tvarkyti kuo mažesnę KA kiekį.

- “Manome, kad maksimalus objektyvumas deklaruoiant konkretų atliekų turėtojo perduodamų tvarkyti komunalinių atliekų kiekį galimas taikant elektroninę surenkamo komunalinių atliekų kiekio svėrimo sistemą, kuomet konteineryje įmontuojama elektroninė atliekų svėrimo įranga, atliekų turėtojui pateikiama elektroninė magnetinė kortelė, kurioje fiksuojami išmetami komunalinių atliekų kiekiai ir tuo pagrindu išrašomi apmokėjimo už komunalinių atliekų tvarkymo paslaugas dokumentai. Tačiau tokios sistemos įgyvendinimui, priežiūrai ir kontrolei būtinos didelės investicijos, o tai labai padidintų teikiamų atliekų tvarkymo paslaugų kainą.” Kaip minėta aukščiau, išlaidų, susijusių su KA deklaravimu išaugimas turi būti padengiamas atliekų turėtojų deklaruojančių KA kiekius sąskaita (kadangi deklaravimas **nėra** privaloma atliekų turėtojų priemonė ir atliekų tvarkymo dalis).

- AM rašte pažymima, kad dėl rašte išdėstytų priežasčių ministerija nenumato rengti ir tvirtinti vieningos KA susidarymo deklaravimo tvarkos.

2.3 Faktinio KA kiekio deklaravimo būdai, jų teigiamos bei neigiamos savybės

2.3.1. Deklaravimo sistemos esmė

Pagrindinis KA deklaravimo sprendimų tikslas – tikslus KA kiekių nustatymas ir atsiskaitymas už tikslų sukaupiamą atliekų kiekį. Labai svarbi deklaravimo sprendimo dalis – KA tikslus priskyrimas **konkrečiam** atliekų turėtojui ir galimybės KA šalinti kitais būdais minimizavimas/užkirtimas. Bet kokia KA deklaravimo sistema reikalauja patikimo jos įgyvendinimo, priežiūros ir kontrolės sprendimo.

Yra žinomi du pagrindiniai tikslaus atliekų kiekio nustatymo būdai:

- KA svėrimas ir mokėjimas pagal faktiškai surinkėjui pateiktas atliekas (kg);
- KA surinkimas pagal tūrį (m^3). Šiuo atveju dažnai naudojamas tūrinio vieneto pervedimas į masės vienetą (kuris yra labai nevienareikšmis)

Kaip rodo Europos šalių patirties analizė, visos moderniosios apmokėjimo sistemos, pagrįstos mokėjimu už faktiškai susidariusį atliekų kiekį, turi šias bendras teigiamas ir neigiamas savybes:

- **Teigiamos savybės:**
 - „Moku kiek teršiu” sistemos yra gana palankiai priimamos gyventojų;
 - Gana skaidrus išlaidų paskirstymas atliekų turėtojams;
 - Sumažėja nerūšiuotų atliekų konteineriuose ir maišuose;
 - Padidėja antrinių žaliavų rūšiavimas;
 - Suaktyvinamas kompostavimas šalia namų.
- **Neigiamos savybės:**
 - Išauga kaštai – tiek investiciniai, tiek eksploataciniai;
 - Suaktyvinamas atliekų turizmas – atliekos keliauja į kitas savivaldybes, viešas teritorijas, darbovietes ir t.t.;

- Jeigu toje pačioje sistemoje yra mišri sistema (t.y. dalis atliekų turėtojų moka pagal kiekį, o dalis kitokiu būdu), atliekos keliauja iš vieno turėtojų (deklaruojančių KA kiekį) pas kitus (nedeklaruojančius);
- Suaktyvinamas nelegalus atliekų šalinimas;
- Padidėja antrinių žaliavų užterštumas priemaišomis;
- Toliau analizuojant atskirus parametrus – atliekų svorį ir konteinerio tūrį – aukščiau paminėtus kintamų sistemų ypatumus būtina turėti galvoje kaip neatskiriamą tokių sistemų dalį.

2.2.2. Deklaravimas pagal atliekų svorį (kg)

Teigiamos savybės:

- Pagrindinės stipriosios šio būdo savybės pateikiamos aukščiau;
- Pagrindinis mokėjimo už atliekas pagal surinkimo metu pasvertą jų kiekį privalumas yra tai, jog tuo atveju, jeigu visi atliekų turėtojai elgiasi sąžiningai, išlaikomas teisingumo principas;
- Taip pat apmokėjimo už pasvertą atliekų kiekį sistemos skatina gyventojų susidomėjimą atliekų tvarkymo reikalais, o kartu ir jų taupymą mokėjimo už atliekas atžvilgiu. Dėl šių priežasčių bent jau laikinai sumažėja atliekų kiekis konteineriuose ir maišuose, konteineriuose randama mažiau daržo ir sodo, stambiųjų, elektronikos ir panašių atliekų, išauga antrinių žaliavų surinkimas – dėl sumažėjusių šalinamų KA kiekių, gali būti sumažintas aptarnavimo dažnumas;
- Kartu su tokiomis sistemomis yra dažnai įdiegiama darbo apsauga atliekų surinkimo automobilių vairuotojams, užtikrinama aukšta aptarnavimo ir paslaugos kultūra.

Neigiamos savybės:

- Nepaisant teigiamų savybių, reikia atkreipti dėmesį, kad atliekų svėrimas labai pabrangina paslaugą, padidėja administravimo ir apskaitos poreikis bei išlaidos. Kadangi tokios apmokėjimo ir administravimo sistemos yra brangios, gyventojai pradeda mokėti ne už atliekų tvarkymą, bet už sistemų priežiūrą, kas visiškai iškreipia kainodarą ir neatitinka proporcingumo principų, nes sąžiningai besielgiantys moka ne už savo atliekų tvarkymą, bet už kontrolę tos visuomenės dalies, kuri nenori laikytis reikalavimų;
- Deklaravimo sistemos yra tikslingos tik privatiems namams ir ūkio subjektams, atsiskaitantiems už jiems priskirtus konteinerius;
- Be to, mokėjimo už atliekas pagal jų svorį įvedimas visiškai negarantuoja ilgalaikio atliekų sumažėjimo – pastebėta, kad iš pradžių sumažėjęs atliekų kiekis palapsniui vėl sugrįžta į buvusį lygį;
- Kaip rodo užsienio šalių tyrimai, kompostavimas namuose padidėja mažai arba nejaučiamai;
- Taip pat tokios mokėjimo sistemos skatina vartotoją slėpti atliekas ir šalinti jas alternatyviais, nepriimtinais būdais: komunalinės atliekos pradeda keliauti į stambiųjų atliekų aikšteles, prasideda privatus atliekų deginimas, namų atliekos keliauja į darbovietes, mokyklas ir viešąsias erdves, prasideda nelegalus šalinimas buvusiuose sąvartynuose ir blogai saugomose teritorijose. Atsiranda gyventojų, kurie nepatenkinti, nes nežino, kas prikrovė atliekų į jų konteinerius;
- Diegiant apmokėjimo už atliekas pagal pasvertą jų kiekį sistemas, iškyla ir techninių problemų, tokių kaip paslaugos teikimo sulėtėjimas, svėrimo ar identifikavimo įrangos gedimai – tuomet neįmanoma surinkti įmokų arba net ir suteikti paslaugų. Gali iškilti nepasitenkinimas neteisingu svėrimu ar techninių problemų padariniais;

- Galop tokios įmokos socialiai neteisingos mažas pajamas gaunančių ir vaikus auginančių šeimų atžvilgiu, kadangi kūdikis per metus generuoja apie 1 toną atliekų (sauskelnės), paprastai vaikus auginančios šeimos gauna ir mažesnes pajamas.

2.2.3. Deklaravimas pagal atliekų tūrį (m³)

Apmokėjimo už atliekas pagal tūrio parametras sistemoms būdingos tos pačios savybės kaip ir apmokėjimo pagal svorio parametras sistemoms. Dažniausiai šis būdas taikomas, nustatant skirtingų tūrių konteinerių ištuštinimo kainas ir pagal jas paskaičiuojant mokėtinas sumas. Toliau pateikiami tik išskirtiniai šios sistemos bruožai.

Teigiamos savybės:

- Sistemos pagal konteinerio dydį ir ištuštinimo dažnumą taip pat palankiai priimamos gyventojų, nes mokama už sutvarkytą atliekų kiekį;
- Moka tik tie asmenys, kurie tiesiogiai naudojami atliekų tvarkymo paslauga ir turi konteinerį.
- Iš esmės jos yra lengviau įdiegiamos nei atliekų svėrimo sistemos, nes nereikia kaskart išvežant atliekas nustatyti susidariusio jų kiekio – sistema tiesiog užfiksuoja priskirtų konteinerių kiekį ir dydį (jų ištuštinimo momentu);
- Stabilus tam tikro dydžio konteinerio turėjimas apriboja nelegalų atliekų tvarkymą.

Neigiamos savybės:

- Mokant už susidariusį atliekų kiekį pagal konteinerio tūrį, susidaro daug erdvės manipuliavimui konteinerių tūriais ir kiekiais;
- Atsiranda atliekų presavimo paskata, kuri atskirais atvejais gali sukelti techninių problemų tuštinimo metu;
- Pradedama siekti išvengti rinkliavos mokėjimo (ar jį sumažinti), pasistatant mažesnio tūrio komunalinių atliekų konteinerį (arba vengiant iš viso jį priimti) ir atliekomis atsikratant viešo naudojimo erdvėse esančiuose komunalinių atliekų konteineriuose;
- Diegiant apmokėjimo už atliekų tvarkymą sistemas pagal konteinerio tūrį nėra užtikrinama, kad visos susidarančios atliekos patektų į atliekų tvarkymo įrenginius, gyventojai gali bandyti atsikratyti jomis išmetant pamiškėse, deginant ir kt.;
- Taip pat kyla problema dėl konteinerių priskyrimo daugiabučiui namui, kadangi to paties namo gyventojai gali atliekas šalinti skirtingose vietose esančiuose konteineriuose, o ir priskyrus lieka neįmanoma išdalinti atliekų surinkimo ir tvarkymo kaštų tarp atskirų butų ar gyventojų (arba pasirenkami tradiciniai paskirstymo būdai – pagal m², turto vienetus ar prieregistruotus gyventojus);
- Sunkumų kyla ir dėl nestabilios duomenų bazės, nes konteineriai pastatomi arba nuimami priklausomai nuo poreikio. Tai padidina administravimo sąnaudas;
- Norint apskaityti įmoką už atliekų tvarkymą pagal ištuštinimų skaičių, kyla dar daugiau problemų. Pirmiausia išauga transportavimo kaštai (racionaliau yra duoti gyventojams skirtingo tūrio konteinerius ir važiuoti rečiau), taip pat „protingų konteinerių“ kaštai (racionaliau į duomenų bazę įvesti duomenis apie konteinerio dydį rankiniu būdu);
- Nėra rasta būdo kaip pasiekti, kad būtų tuštinami tik pripildyti konteineriai. Dėl visų išvardintų neigiamų savybių ES šalys labai atsargiai diegia apmokėjimo būdus pagal faktiškai sutvarkytą atliekų kiekį (masę ar tūrį).

2.2.4. KA deklaravimo Prienų rajono savivaldybėje galimybės

2.2.4.1. Atliekų kiekių pokyčiai, įvedus apmokėjimą pagal atliekų kiekius ir sistemos monitoringo ypatybės

Vadovaujantis užsienio tyrimų rezultatais galima prognozuoti, kad:

- pas atliekų kiekius deklaruojančius (t.y. kintamą rinkliavą naudojančius) atliekų turėtojus atliekų kiekis sumažės 15-20%,
- apie 4% atliekų bus nelegaliai šalinamos,
- apie 6 % atliekų paklius į bendruosius konteinerius,
- tikėtinas tam tikras antrinių žaliavų atskiro surinkimo išaugimas, tačiau jis daugiau priklauso nuo gyventojų nuostatų kitimo, nei nuo mokėjimo už KA tvarkymą būdo.
- padidės atliekų kiekis didžiųjų atliekų aikštelėse, todėl atitinkamai reikia pakoreguoti prognozuojamus atliekų tvarkymo kaštus, kad nepadidėtų mokėjimo našta daugiabučių namų būstams ir juridiniams asmenims, naudojantiems bendruosius konteinerius.

Vadinasi turėtų būti laikomasi tokių principų:

- deklaravimą naudojantys atliekų turėtojai turėtų padengti ir didžiąją dalį užterštų teritorijų tvarkymo kaštų,
- reikia prognozuoti, kad didžioji dalis (apie 80%) individualių namų ūkių ir kitų ūkio subjektų, nusprendusių deklaruoti atliekų kiekius, vėl pradės naudoti 120 litrų konteinerius (vietoje dabar naudojamų 240 l.). Būtina numatyti papildomas investicijas konteinerių pakeitimui. Taip pat būtina numatyti kokiu būdu bus galima sustabdyti atliekų maišų palikimą prie atliekų konteinerių.
- Sėkmingam monitoringo įgyvendinimui naudinga būtų atskirai surinkti deklaruotas KA taip įvertinat deklaruotų kiekių tikslumą. Kitas būdas – turi būti įdiegta atskira tikrinimo sistema.

ES šalių patirtis parodė, kad nemažai atliekų turėtojų nusiperka konteinerių, kurių neregistruoja ir kurie nėra sistemos dalis ir už jų tuštinimą nieko nemoka. Kad taip neatsitiktų, automobiliuose įtaisytos kompiuterinės sistemos turi blokuoti tokių konteinerių pakėlimą, arba mokant tik už ištuštintą konteinerį, visus konteinerius būtina žymėti griežtos apskaitos konteinerių žymėjimo priemonėmis, kurie parodytų ar konteineris yra sistemos dalis.

2.2.4.2. Pagrindinės problemos įdiegiant deklaravimą Prienų rajono savivaldybėje

Neįmanoma daugiabučiams priskirtuose grupiniuose konteineriuose susikaupiančių KA priskirti konkrečiam atliekų turėtojui (sąskaitos apmokėtojui). Todėl ši grupė turi būti eliminuota iš galinčių deklaruoti KA.

Visi neindividualūs (nepriskiriami konkrečiam atliekų turėtojui) konteineriai negali būti deklaravimo objektu;

Tam, kad išvengtų piktnaudžiavimo turi būti įdiegta gana sudėtinga monitoringo sistema, reikalaujanti papildomų investicijų ir administracinių išteklių;

Naudojamas santykis tarp tūrio ir kiekio (1 m³ = 110-220 kg) yra abejotinas ir labai priklauso nuo atliekų rūšies, sezoniškumo, konteinerio tipo/dydžio. Mažai tikėtina, kad taikant tokį perskaičiavimo principą išlaikomas objektyvumas (tiek deklaruojančių KA tarpusavyje, tiek nedeklaruojančių atžvilgiu);

KA svėrimas yra žymiai tikslesnis būdas, siekiant nustatyti realius surenkamų KA kiekius, tačiau šio būdo susiejimas su deklaravimu būtų labai brangus ir labai išaugintų rinkliavą KA deklaruojantiems atliekų turėtojams.

2.2.4.3. Finansinis deklaravimo galimybės įvertinimas

Pagrindinės finansinės prielaidos, siejamos su KA deklaravimu:

Pažymėtina, kad tuo atveju, jeigu deklaravimas ir atliekų surinkimas pagal tikslus kiekius **nėra** visuotinis ir privalomas, visi su deklaravimu susiję kaštai turi būti priskirti **tik** KA deklaraujantiems atliekų turėtojams. T.y. kiti atliekų turėtojai **neturėtų** dengti šios papildomos sistemos dalies sąnaudų.

Skaičiavimuose daromos šios prielaidos:

- Vertinimui atskaitos tašku imami 2009 metai. Vertinama, kokie mokėjimai būtų, jeigu analizuojamais metais būtų įdiegta deklaravimo sistema (rezultatus lyginant su 2009 metų faktu).
- Atliekų kiekis, perėjus prie deklaravimo sumažės 20% (lyginant su skaičiavimais pagal normas). Šis sumažėjimas pasireikš tik deklaraujantiems KA.
- Tačiau KA patekimas į sąvartyną sumažės nežymiai, kadangi 2009 m. pagal normas paskaičiuotas KA kiekis taip pat skiriasi apie 20%. Todėl KA tvarkymo sąnaudų nesumažės.

7 lentelė

Atliekų kiekio ir apmatavimo kaštai naudojant deklaravimo sistemą

Apmatavimų pobūdis	Papildomų kaštų poreikis/kaštų sumažėjimas/galimas nefinansinis poveikis KA tvarkymo sistemai
Susidarančių ir atiduodamų tvarkyti į savivaldybės organizuojamą komunalinių atliekų tvarkymo sistemą mišrių komunalinių atliekų kiekio nustatymas	<ol style="list-style-type: none"> 1. KA turėtojo susiejimas su konkrečiu konteineriu (mikroschemų konteineriuose įdiegimo investicinių bei eksploatacinių kaštų būtinumas - papildomi kaštai) 2. Mišrių KA kiekio nustatymo įrangos įsigijimas ir naudojimas (nuskaitymo įtaisų ir kompiuterių mašinos, programinės įrangos investicinių bei eksploatacinių kaštų būtinumas - papildomi kaštai) 3. Konteinerių apsauga nuo kitų ūkio subjektų KA šalinimo - rakinamos aikštelės prie daugiabučių. Investicinių bei eksploatacinių kaštų būtinumas - papildomi kaštai 4. Surinkimo ir transportavimo kaštų išaugimas dėl lėtesnio KA surinkimo proceso (kiekvieną konteinerį reikės identifikuoti, įvertinti jame esančių KA kiekį, atrakinti, užrakinti - papildomi kaštai) 5. Administracinių kaštų išaugimas - KA šalinimo ne KA turėtojui priklausančiuose konteineriuose prevencijos užtikrinimas, kompostavimo pas gyventojus monitoringas, nelegalaus KA šalinimo prevencija: darbuotojų poreikio patikros procedūroms išaugimas (užsienio šalių patirtis rodo, kad prevencijos užtikrinimui reikalingas min 1 darbuotojas 15000 gyventojų ir transportas papildomi kaštai) 6. Abonentinės tarnybos išaugimas dėl sąskaitų skaičiaus drastiško išaugimo (kas mėnesį kiekvienam abonentui turės būti suformuojama individuali sąskaita, pagal konkretų mėnesį šalinamų KA kiekį) ir nuolat kintančių kitų duomenų rankinis įvedimas ir koregavimas – manoma, kad sistemos priežiūrai bus reikalingas 1 abonentinės tarnybos specialistas 3000 abonentų (šiuo metu 1 abonentinės tarnybos specialistas

	aptarnauja vidutiniškai 9000 abonentų papildomi kaštai . 7. Sąskaitų formavimo ir siuntimo abonentams kaštų išaugimas (papildomi kaštai)
Biologiškai skaidžių atliekų atskyrimą jų susidarymo vietoje ir (ar) jų sutvarkymą saugiu aplinkai ir žmonių sveikatai būdu	1. Biologiškai skaidžių KA atskyrimo kontrolės užtikrinimo priemonės. 2. KA kiekių, patenkančių į sąvartyną, sumažėjimas dėl rūšiavimo bei kompostavimo (KA tvarkymo sąvartyne tiesioginių kaštų sumažėjimas) 3. Kompostavimo namuose kontrolė.

9 lentelė.

Skaičiavimų prielaidos, parodančios galimą deklaruojančių KA kieki.

1	Paskirties apibūdinimas	Susidaro atliekų, t	Grupės dalis, galinti deklaruoti KA proc.	Deklaruojamų atliekų kiekis tonomis
2	Pastatai, kurių visas naudingas plotas, didžioji jo dalis ar bent pusė naudingojo ploto yra gyvenamosios patalpos (individualūs namai).	5464	100	4371
	Pastatai, kurių visas naudingas plotas, didžioji jo dalis ar bent pusė naudingojo ploto yra gyvenamosios patalpos (butai).	1366	0	0
3	Pastatai, skirti administraciniams tikslams (bankai, paštas, valstybės ir savivaldybės įstaigos, teismai, biurai, kontoros, kiti įstaigų ir organizacijų administraciniai pastatai)	300	50	120
4	Pastatai, skirti specialiesiems tikslams (karinių vienetų pastatai, kalėjimai, pataisos namai, tardymo izoliatoriai, policijos, priešgaisrinių ir gelbėjimo tarnybų pastatai, slėptuvės, pasienio kontrolės punktai, slėptuvės ir kt.)	10	100	8
5	Pastatai, skirti trumpalaikiam apgyvendinimui (viešbučiai, moteliai, svečių namai ir kt.)	50	80	32
6	Pastatai, skirti žmonėms maitinti (valgyklos,	80	50	32

	restoranai, kavinės, barai ir kt.)			
7	Pastatai, skirti paslaugoms teikti (pirtys, grožio salonai, skalbyklos, taisyklos, autoservisai, plovyklos, laidojimo namai ir kt.).	60	50	24
8	Pastatai, skirti didmeninei ir mažmeninei prekybai (parduotuvės, vaistinės, knygynai, prekybos paviljonai ir kt.)	400	50	160
9	Pastatai, skirti gydymo reikmėms, kuriuose teikiama medicininė pagalba žmonėms ir gyvūnams (ligoninės, sanatorijos, reabilitacijos centrai, specialiųjų įstaigų sveikatos apsaugos pastatai, veterinarijos gydyklų pastatai, slaugos namai, klinikos ir kt.)	55	80	35,2
10	Pastatai, skirti sveikatos priežiūrai (poliklinikos, medicininės priežiūros įstaigos, stomatologijos kab. ir kt.)	20	50	8
11	Pastatai, skirti sportuoti (sporto salės, teniso kortai, baseinų, čiuožyklų, jachtklubų, maudyklų, stadionų, maniežų pastatai ir kt.) ir pastatai, skirti kultūros reikmėms ir viešiesiems pramoginiams renginiams (teatrai, kino teatrai, kultūros namai, klubai, bibliotekos, muziejai, archyvai, parodų rūmai, planetariumai, radijo ir televizijos pastatai ir kt.)	7	50	2,8
12	Pastatai, skirti žmonių visaverčiam fiziniam ir dvasiniam poilsiui (turizmo centrai, poilsio namai, kempingų pastatai, kaimo turizmo pastatai, medžioklės nameliai ir kt.)	8	100	6,4
13	Pastatai, skirti švietimo ir mokslo reikmėms (institutai ir mokslinio tyrimo įstaigos, meteorologijos stotys, laboratorijos (išskyrus gamybinės), bendrojo lavinimo, profesinės ir aukštosios mokyklos, vaikų darželiai ir kt.)	150	100	120

14	Pastatai, skirti gamybai (gamyklos, dirbtuvės, produkcijos perdirbimo įmonės, energetikos pastatai, kalvės, skerdyklos, gamybinės laboratorijos, garažai ir kt.)	850	80	544
15	(fermos ir ūkio, šiltnamių ir kt.)	36	50	14,4
16	Pastatai, skirti ką nors laikyti (saugyklos, bendro naudojimo sandėliai, specialūs sandėliai, kiti pastatai, skirti produkcijai laikyti ir kt.)	60	50	24
17	Sodų valda, esanti bendrijoje	60	0	0
18	Garažai, esantys garažų bendrijose	30	0	0
19		9006		5502
20	Gyvenamos paskirties	6830		4371
21	Ūkinės paskirties	2116		1130
22	Sodų paskirties	60		0

10 lentelė

Atliekų tvarkymo kaštų skaičiavimai, numatant deklaravimo galimybes

Atliekų tvarkymo veikla	Mato vertinimas	Vertė
Susidaro mišrių komunalinių atliekų pas gyventojus	t/metus	6830
Susidaro mišrių komunalinių atliekų įmonėse, soduose, t.t.	t/metus	1550
Susidaro mišrių komunalinių atliekų savivaldybėje	t/metus	8380
Susidaro didžiųjų ir žaliųjų atliekų savivaldybėje	t/metus	850
Susidaro pavojingų atliekų savivaldybėje	t/metus	50
Susidaro bešeimininkių atliekų savivaldybėje	t/metus	150
Viso komunalinių atliekų	t/metus	9430
Atliekų tvarkymo kainos		
Mišrių komunalinių atliekų surinkimo kaina	Lt/t	195,54
Mišrių komunalinių atliekų šalinimo Takniškių sąvartyne kaina	Lt/t	60,55
Didžiųjų atliekų tvarkymo kaina	Lt/t	0
Pavojingų atliekų tvarkymo kaina	Lt/t	1300
Bešeimininkių atliekų tvarkymo kaina	Lt/t	500

Sąnaudos		
Mišrių komunalinių atliekų surinkimas iš gyventojų	Lt/metus	1335538
Mišrių komunalinių atliekų surinkimas iš įmonių, t.t.	Lt/metus	303087
Mišrių komunalinių atliekų šalinimas Takniškių sąvartyne	Lt/metus	507409
Susikaupusio įsiskolinimo likvidavimas	Lt/metus	250000
Užterštų teritorijų tvarkymas	Lt/metus	65000
Bešeimininkės atliekos	Lt/metus	75000
Papildomas Rinkliavos administravimas deklaruojant	Lt/metus	245900
Ekologinis švietimas ir informavimas	Lt/metus (11000 būstas x 2 Lt)	22000
Viso sąnaudų	Lt/metus	2483034
Viso sąnaudų įvedant deklaravimą	Lt/metus	2728934
Vidutinės sąnaudos vienai tonai atliekų sutvarkyti	Lt/t	296
Rinkliavos administravimo sąnaudų dalis	% nuo visų tvarkymo sąnaudų	10

11 lentelė

Rinkliavų dydžiai skirtingiems parametrams

	Apmokestinimo parametrai	Matavimo vienetai	Įkainiai
	Bendros komunalinių atliekų tvarkymo sistemos sąnaudos	Lt/metus	2483034,2
	Sąnaudų dalis, tenkanti gyventojams	82	2023761,8
	Sąnaudų dalis, tenkanti įmonėms, t.t.	18	459272,44
	Gyventojų skaičius		29588
	Gyventojų skaičius, įvertinus lengvatas (atėmus emigraciją, studentus ir deklaravusius, bet faktiškai negyvenančius)	15 proc.	25150
	Rinkliavos dydis apmokestinant gyventoją,	Lt/metus	80,5
		Lt/mėn.	6,7
	Būstų skaičius	vnt.	12095
	Rinkliavos dydis būstui	Lt/metus	197
	Bendras gyvenamųjų būstų plotas (vidutinis plotas apie 80 m ²)	m ²	815650
	Rinkliavos dydis vienam m ²	Lt/metus	2,48
		Lt/mėn.	0,21

	Individualių konteinerių skaičius	vnt.	8036
	Vieno 120 l konteinerio ištuštinimo sąnaudos (60% visų atliekų; 26 kartai)	Lt už ištuštinimą	13,09
	Vieno 240 l konteinerio ištuštinimo sąnaudos (48% visų būstų; 26 kartai)	Lt už ištuštinimą	17,02
	Kolektyvinių konteinerių skaičius	vnt.	503
	Vieno 1100 l konteinerio ištuštinimo sąnaudos (17% visų atliekų; 26 kartai)	Lt už ištuštinimą	55,98
	Bendras negyvenamųjų būstų plotas	m ²	509283
	Rinkliavos dydis vienam m ²	Lt/metus	0,90
		Lt/mėn.	0,08

12 lentelė

Papildomi rinkliavos administravimo ir komunalinių atliekų kiekio nustatymo kaštai

Išlaidų pavadinimas	Parametras	Vieneto įkainis Lt	Metiniai kaštai Lt
Programinė įranga ir palaikymas	1	150000	50000
Darbuotojai	2	50000	100000
Biuras	50 m ²	25	15000
Transportas	1	2000	24000
Vokavimas	4741	12	56900
			245900

13 lentelė

Rinkliavų dydis pagal skirtingų paskirčių pastatus

Paskirties apibūdinimas	Metinė atliekų susi-kaupimo norma, t/m ²	Susidaro atliekų, t	Bendros tvarkymo sąnaudos	Mokėjimo bazės dydis, m ² ar gyv. skaičius	Rinkliavos dydis, Lt/mėn. (m ² /gyv.)
Pastatai, kurių visas naudingas plotas, didžioji jo dalis ar bent pusė naudingojo ploto yra gyvenamosios patalpos (individualūs namai, butai).	0,008	6830	2155492	815650	0,22
Pastatai, skirti administraciniams tikslams (bankai, paštas, valstybės ir savivaldybės įstaigos, teismai, biurai, kontoros, kiti įstaigų ir organizacijų administraciniai pastatai)	0,007	300	94678	40444	0,20

Pastatai, skirti specialiesiems tikslams (karinių vienetų pastatai, kalėjimai, pataisos namai, tardymo izoliatoriai, policijos, priešgaisrinių ir gelbėjimo tarnybų pastatai, slėptuvės, pasienio kontrolės punktai, slėptuvės ir kt.)	0,005	10	3156	2010	0,13
Pastatai, skirti trumpalaikiam apgyvendinimui (viešbučiai, moteliai, svečių namai ir kt.)	0,010	50	15780	4923	0,27
Pastatai, skirti žmonėms maitinti (valgyklos, restoranai, kavinės, barai ir kt.)	0,053	80	25247	1514	1,39
Pastatai, skirti paslaugoms teikti (pirtys, grožio salonai, skalbyklos, taisyklos, autoservisai, plovyklos, laidojimo namai ir kt.).	0,009	60	18936	6789	0,23
Pastatai, skirti didmeninei ir mažmeninei prekybai (parduotuvės, vaistinės, knygynai, prekybos paviljonai ir kt.)	0,018	400	126237	21832	0,48
Pastatai, skirti gydymo reikmėms, kuriuose teikiama medicininė pagalba žmonėms ir gyvūnams (ligoninės, sanatorijos, reabilitacijos centrai, specialiųjų įstaigų sveikatos apsaugos pastatai, veterinarijos gydyklų pastatai, slaugos namai, klinikos ir kt.)	0,010	55	17358	5434	0,27
Pastatai, skirti sveikatos priežiūrai (poliklinikos, medicininės priežiūros įstaigos, stomatologijos kab. ir kt.)	0,005	20	6312	4058	0,13
Pastatai, skirti sportuoti (sporto salės, teniso kortai, baseinų, čiuožyklų, jachtklubų, maudyklų, stadionų, maniežių pastatai ir kt.) ir pastatai, skirti kultūros reikmėms ir viešiesiems pramoginiams renginiams (teatrai, kino teatrai, kultūros namai, klubai, bibliotekos, muziejai, archyvai, parodų rūmai, planetariumai, radijo ir televizijos pastatai ir kt.)	0,001	7	2209	6059	0,03
Pastatai, skirti žmonių visaverčiam fiziniam ir dvasiniam poilsiui (turizmo centrai, poilsio namai, kempingų pastatai, kaimo turizmo pastatai, medžioklės nameliai ir kt.)	0,008	8	2525	1044	0,20
Pastatai, skirti švietimo ir mokslo reikmėms (institutai ir mokslinio tyrimo įstaigos, meteorologijos stotys, laboratorijos (išskyrus gamybinės), bendrojo lavinimo, profesinės ir aukštosios mokyklos, vaikų darželiai ir kt.)	0,002	150	47339	67110	0,06
Pastatai, skirti gamybai (gamyklos, dirbtuvės, produkcijos perdirbimo įmonės, energetikos pastatai, kalvės, skerdyklos, gamybinės laboratorijos, garažai ir kt.)	0,010	850	268253	82588	0,27

(fermos ir ūkio, šiltnamių ir kt.)	0,0004	36	11361	89678	0,01
Pastatai, skirti ką nors laikyti (saugyklos, bendro naudojimo sandėliai, specialūs sandėliai, kiti pastatai, skirti produkcijai laikyti ir kt.)	0,0004	60	18936	166587	0,01
Sodų valda, esanti bendrijoje	0,075	60	18936	800	1,97
Garažai, esantys garažų bendrijose	0,030	30	9468	1000	0,79
		9006			
<i>Gyvenamos paskirties</i>		6830	2155492		
<i>Ūkinės paskirties</i>		2116	667792		
<i>Sodų paskirties</i>		60	18935,5		
<i>Surenkama rinkliavos</i>			2842220		
<i>Surenkama rinkliavos, atsižvelgus į nemokumą</i>		<i>proc.</i>	2644659		

3 APIBENDRINIMAS IR IŠVADOS

Remiantis 3 skyriuje apibūdintomis prielaidomis gauti skaičiavimų rezultatai leidžia konstatuoti šias išvadas:

1) Atsižvelgiant į tai, kad išlaidų išaugimas, susijęs su KA deklaravimu turi būti padengiamas atliekų turėtojų deklaruojančių KA kiekius sąskaita, tikėtina, kad esant nedideliame KA deklaruojančių atliekų turėtojų skaičiui, tarifas turės būti padidintas drastiškai (galbūt kelis kartus).

2) Daug problemų sukelia **mišrus** deklaravimo būdas, kai deklaravimas yra nevisuotinis. Tokiu atveju galimi KA srautai tarp deklaruojančių KA kiekių ir jo nedeclaruojančių, kurie gali atnešti finansinę žalą KRATC.

3) Nepaisant teigiamų savybių, atliekų svėrimas labai pabrangina paslaugą, padidėja administravimo ir apskaitos poreikis bei išlaidos. Kadangi tokios apmokėjimo ir administravimo sistemos yra brangios, gyventojai pradeda mokėti ne už atliekų tvarkymą, bet už sistemų priežiūrą, kas visiškai iškreipia kainodarą ir neatitinka proporcingumo principų.

4) Deklaravimo sistemos yra tikslingos tik privatiems namams ir ūkio subjektams, atsiskaitantiems už jiems priskirtus konteinerius. Esant nedidelei mokėtojų grupei, labai išauga deklaruojamų KA tarifas.

5) Mokėjimo sistemos pagal KA kiekius skatina vartotoją slėpti atliekas ir šalinti jas alternatyviais, nepriimtinais būdais: komunalinės atliekos pradeda keliauti į stambiujų atliekų centrus, prasideda privatus atliekų deginimas, namų atliekos keliauja į darbovietes, mokyklas ir viešąsias erdves, prasideda nelegalus šalinimas buvusiuose sąvartynuose ir blogai saugomose teritorijose. Šių išskylančių problemų sprendimas sukuria papildomas sąnaudas.

6) Mokant už susidariusį atliekų kiekį pagal konteinerio tūrį, susidaro daug erdvės manipuliavimui konteinerių tūriais ir kiekiais. Atsiradusi atliekų presavimo paskata, atskirais atvejais gali sukelti techninių problemų tuštinimo metu.

7) Administravimo sąnaudas didina ir nestabili duomenų bazė, nes konteineriai pastatomi arba nuimami priklausomai nuo realaus poreikio.

8) Norint apskaityti įmoką už atliekų tvarkymą pagal išuštinių skaičių, išauga transportavimo kaštai, taip pat „protingų konteinerių“ kaštai (racionaliau į duomenų bazę įvesti duomenis apie konteinerio dydį rankiniu būdu, nors tai didina administravimo kaštus).

9) Nėra rasta būdo kaip pasiekti, kad būtų tuštinami tik pripildyti konteineriai.

Išvada. Dėl aukščiau išvardintų priežasčių KA deklaravimo sistemos įdiegimas Prienų rajono savivaldybėje yra per brangus, sunkiai įmanomas ir nenaudingas vartotojui.

Labai svarbu, kad nusprendus įdiegti KA deklaravimo sistemą visi jos investiciniai ir eksploataciniai kaštai būtų priskirti **tik** KA deklaruojantiems gyventojams ir neturėtų įtakos kitų rinkliavos mokėtojų KA tvarkymo išlaidoms.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Atliekų tvarkymo įstatymas, Nr. IX-1004, 2002 m. liepos 1 d (Žin., 1998, Nr. 61-1726; 2000, Nr. 90-2776; 2002, Nr. 72-3016; 2003, Nr. 61-2768; 2004, Nr. 73-2544; 2005, Nr. 84-3111);
2. Bartelings, H., (2003) Municipal Solid Waste Management Problems, An Applied General Equilibrium Analysis, PhD Thesis, University of Wageningen;
3. COWI Baltic parengtos atliekų tvarkymo taisyklės Alytaus regionui, rinkliavų nuostatų, atliekų tvarkymo sąnaudų įkainių skaičiavimo metodikos (2006 m.);
4. Cornell Waste Management Institute (2001) Round Table Four, Pay As You Throw For Large Municipalities, Final Report. Ithaca New York: CWMI;
5. Dijkgraaf, E., and Gradus, R. (2003) Cost Savings of Unit-Based Pricing of Household waste, the case of the Netherlands. Rotterdam: OCFEB;
6. DoE (1994) National Household Waste Analysis Project – Report on Composition and Weight Data. Department of the Environment report CWM 082/94, August 1994;
7. Eunomia (2003) To Charge or Not to Charge? Final report to IWM (EB);
8. Eunomia (2005) Evaluation of Local Authority Experience of Operating Household Waste Incentive Schemes (Defra);
9. Eunomia (2006-12-20) Modelling the Impact of Household Charging for Waste in England, final Report to Defra;
10. Lietuvos Respublikos Rinkliavų įstatymas, 2000 m. birželio 13 d. Nr. VIII-1725 (Žin., 2000, Nr. 52-1484), 2005 12 08 Nr. VIII-1725 (aktuali redakcija);
11. UAB „ARATC“ galimybių studija (2002 m.);

12. Valstybinis strateginis atliekų tvarkymo planas, patvirtintas LR Vyriausybės nutarimu Nr. 519 (Žin., 2002, Nr. 40-1499; 2006, Nr. 4-104).

13. EUROPOS ŠALIŲ PATIRTIES ANALIZĖ, PASIRENKANT APMOKĖJIMO UŽ ATLIEKŲ TVARKYMĄ SCHEMAS IR NUSTATANT ĮMOKŲ DYDŽIUS GALIMYBĖS DEKLARUOTI FAKTINIŲ KĄ KIEKĮ OBJEKTIVUMO ĮVERTINIMAS KLAIPĖDOS MIESTE. JONAS STRAVINSKAS 2011m.

14. LIETUVOS RESPUBLIKOS ATLIEKŲ TVARKYMO ĮSTATYMO 2, 4, 25, 27, 28, 30, 31, 35 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR PAPILDYMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO 30¹, 30² STRAIPSNIAIS ĮSTATYMO (2012 m. kovo 22 d. Nr. XI-1940, Vilnius) 30² STRAIPSNIO 3 DALIES SUKELIAMŲ GALIMŲ PASĖKMIŲ EKSPERTINIS ĮVERTINIMAS, JONAS STRAVINSKAS 2012M.

15. Apmokėjimo už atliekų tvarkymą Alytaus miesto savivaldybėje, proporcingumo principų taikymo, jautrumo analizės bei įtakos atliekų turėtojams modeliavimas, Algirdas Reipas 2008m.